

Motion till riksdagen 2005/06:Ub7

**av Sten Tolgfors m.fl. (m)
med anledning av prop. 2005/06:38**

Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).
3. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:749) om Handikappombudsmannen.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1999:131) om Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en samlad lagstiftning mot diskriminering.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en gemensam ombudsman mot diskriminering.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skadestånd till elever då skolan underlåter att ta ansvar när en elev kränks.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kvalitativa krav på skolans arbete med att förebygga, upptäcka och hindra mobbning, våld och kränkande beteende.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kvalitetssäkra åtgärdsprogram mot mobbning och kränkningar.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om krav på att alla skolor skall arbeta med kvalitetscertifierade åtgärdsprogram mot mobbning.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att erbjuda alla skolor utbildning i hur kränkande beteende, mobbning och våld förebyggs, upptäcks och bemöts.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tydliggöra lärares och rektorers ansvar och befogenheter för att åstadkomma en trygg och säker skolmiljö.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fler verktyg till skolan för att åstadkomma en trygg och säker skolmiljö.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en elev som mobbar skall kunna tvingas byta skola.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föräldrar skall informeras när barnen berörs av mobbning i skolan.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anmälningsplikt när våld och andra brott förekommer i skolan.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förtydliga skolans rätt att omhänderta olagliga föremål.

2 Inledning

Att motverka förekomst av diskriminering, mobbning och annan kränkande behandling i skolan är en grundläggande ideologisk fråga för Moderaterna. Det handlar om barns och ungdomars grundläggande rättigheter. Rätten att mötas av respekt för sin person och sina känslor. Rätten att få vara sig själv. Individens rätt att välja sin väg i livet, sitt sätt att vara och sitt sätt att tänka. Det handlar om rätten till en lugn och trygg arbetsmiljö – en grundläggande förutsättning för att nå kunskapsmålen.

Skolan skall vara en trygg och stimulerande arbetsplats för alla elever. Så är det inte i dag. Alltför många elever och lärare vittnar om bristande ordning och trygghet. Problemen med diskriminering och kränkande beteende ser olika ut på olika skolor. De är av skiftande grad och allvar, men ofta uppenbara. På vissa skolor förekommer inte bara mobbning och kränkningar, utan också rena våldsdåd. Att barns tid i skolan skall påverkas av sådant är helt oacceptabelt. Medvetenheten om problemen måste öka och effektiva åtgärder för att förbättra skolmiljön komma till stånd. Politiken måste ta sitt ansvar, inte minst när elever är belagda med skolplikt.

Studier av bl.a. Skolverket visar att tiden som läggs ned på värdegrundsarbete i skolorna har ökat, och medvetenheten om skolans värdegrund är hög. I stort sett alla grundskolor – 96 % – har handlingsplaner mot mobbning och kränkande beteende. Detta har dock inte fått något tydligt genomslag i verksamheten.¹ Skolverkets senaste attitydundersökning visar att 13 % av eleverna upplever mobbning som ett stort problem, en ökning med fem procentenheter

¹Se bl.a. Skolverket (2004), "Nationella utvärderingen 2003", *Rapport 250* och Skolverket (2004). "Attityder till skolan 2003", *Rapport 243*.

Fel! Okänt namn på

på tio år. Mer än var femte elev uppger att det förekommer våld på skolan, och var fjärde elev menar att det förekommer rasism. Såväl elever, föräldrar som lärare anser att grovt språkbruk är vanligt i skolan. En fjärdedel av lärarna menar att de inte har tillräckligt med kunskap och kompetens för att arbeta aktivt med handlingsplanen mot mobbning och kränkande beteende. Samtidigt uppger endast en av fyra elever att läraren eller någon annan vuxen genast ingriper om en elev blir mobbad, enligt den senaste nationella utvärderingen av skolan.

Moderaterna välkomnar att den politiska diskussionen kring dessa frågor har börjat förändras, från att länge närmast ha bortsett från förekomsten av mobbning. Nu är det hög tid att politiken kommer till insikt om hela kedjan – hur mobbning och sociala problem på skolan förebyggs, upptäcks och hindras – och lämnar förslag därefter. Det finns forskningsbaserade och kvalitetssäkrade åtgärdsprogram som förebygger och hindrar mobbning. Dessa program har också positiva effekter på det allmänna sociala klimatet på skolan, vilket drar bort grogrunden för diskriminerande och kränkande beteenden. Erfarenheter från andra länder visar att utbildning kring, och tillämpning av, sådana åtgärdsprogram kan åstadkomma dramatiskt positiva effekter på bara ett till två års tid.

Vetskapen om att det finns vägar för att på ett par år halvera mobbningen och förbättra skolmiljön – men som inte används – gör politiken delansvarig när barn far illa.

I proposition 2005/06:38 Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever föreslås en ny lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Syftet är att främja barns och elevers lika rättigheter och att motverka diskriminering och annan kränkande behandling, såsom mobbning. Lagen skall omfatta sådan verksamhet som regleras i skollagen (1985:100).

Moderaterna har i riksdagen föreslagit konkreta åtgärder för att åstadkomma en trygg skolmiljö med studiero för alla elever. Dessa utgår från vad forskning och beprövad erfarenhet visar är effektiva åtgärder för att komma åt problem med mobbning, skolvåld och annat kränkande beteende. De åtgärder vi föreslår har vi också utförligt motiverat och beskrivit i rapporterna ”Moderata åtgärder för trygghet och studiero” (dec 2004) och ”14 punkter mot våld, mobbning och kränkningar i skolan” (maj 2005).

För att verkligen göra det möjligt att minska förekomsten av diskriminering, mobbning och kränkningar i Sveriges skolor krävs att forskning om effektiva åtgärdsprogram tas till vara och att kunskap om dessa sprids till skolorna. Det behövs fördjupad insikt kring vad som ligger bakom mobbning, kränkningar och våld och om hur destruktiva klimat kan brytas. För att åstadkomma detta krävs utbildningssatsningar. Det krävs också att kvalitetskrav på skolors arbete mot mobbning och kränkande beteende införs samt att detta åtföljs av fler verktyg och tydliga befogenheter till skolan. För att effektivt motverka all form av diskriminering krävs att dagens splittrade lagstiftning ersätts av en samlad, tydlig lag mot diskriminering. Inget av detta föreslås dock i propositionen.

Fel! Okänt namn på

Vår samlade bedömning av proposition 2005/06:38 är att den saknar avgörande delar för att kunna åstadkomma verklig effekt på förekomsten av diskriminering och kränkande beteende i skolan. Den föreslagna lagen kommer därför att bli ineffektiv och tandlös samt riskera att öka otydligheten kring skolans befogenheter och ansvar. Värst av allt är att förslaget om en ny lag inte kommer att leda till att färre barn och ungdomar blir utsatta för diskriminering, mobbning och kränkningar i skolan. Mobbningens allvar och uttrycksformer kommer knappast heller att påverkas. Tvärtom finns en stor risk för att regeringen låter sig nöja med denna lag och underlåter att genomföra nödvändiga insatser.

I propositionen görs heller ingen analys av vilka konsekvenser det får att den föreslagna lagen införs innan den nya skollagen, som naturligtvis är mycket relevant i sammanhanget, är fastställd. Anledningen till att regeringen inte heller vill avvakta de två månader som återstår till Diskrimineringskommitténs förslag finns tillgängligt, uppges vara att de stora bristerna i skolan med att komma till rätta med diskriminering och annan kränkande behandling – inte minst mobbning – kräver skyndsamma åtgärder. Ändå väljer regeringen ett trubbigt instrument i form av en ny lag som tar tid att få genomslag i skolan och är otydlig i hur den skall tolkas.

Med anledning av ovanstående avslår Moderaterna regeringens förslag till en ny speciallag mot diskriminering. De övriga föreslagna lagförändringar som är rent formella följdändringar, avslår vi följaktligen också. Vår övergripande motivering följer av denna motion. För mer detaljerade analyser och förslag hänvisas till våra tidigare motioner Ub2005/06:260 ”Trygghet och studiero i skolan” och Ub2005/06:261 ”Jämställdhet inom utbildningsväsendet”, samt till de ovan nämnda rapporterna.

3 Samlad lagstiftning för effektiv skydd mot diskriminering

En ny speciallag mot diskriminering, som föreslås i propositionen, splittrar den redan osammanhängande diskrimineringslagstiftningen ytterligare. Därmed riskerar effekten bli ett *sämre* skydd mot diskriminering genom att överblicken av gällande lagstiftning på området försvåras än mer och rättigheterna blir svårare att överblicka.

Med anledning av behovet av en mer effektiv diskrimineringslagstiftning tillsattes Diskrimineringskommittén. Trots att kommittén skall redovisa sina slutsatser om en enhetlig diskrimineringslagstiftning senast i januari 2006, dvs. inom två månader, väljer regeringen att nu lägga fram ett förslag om en ny speciallag mot diskriminering. Samtidigt anger regeringen i propositionen att den föreslagna lagens varaktighet kan bli kortvarig, med anledning av kommitténs arbete med en enhetlig lagstiftning. Vi vänder oss mot detta sätt att hantera så viktiga frågor.

Alla människor skall behandlas lika och ges skydd mot diskriminering, oavsett grund. Det finns inget hållbart motiv för att dela upp diskriminering i

olika kategorier och ha en splittrad lagstiftning. Diskriminering i alla former är förkastlig och utgör samma typ av brottslig handling, oavsett av vilket slag den är.

Moderaterna vill se en enhetlig, sammanhängande och tydlig lag mot diskriminering, så snart det är praktiskt möjligt. Vi bedömer att det är ett betydligt mer ändamålsenligt och effektivt sätt att motverka diskriminering än att splittra upp dem som specialfall i en mängd olika lagar. En samlad diskrimineringslagstiftning sänder också en tydlig signal från samhällets sida att all slags diskriminering är oacceptabel. På sikt bör skydd mot diskriminering införas i grundlagen.

I dagsläget finns flera ombudsmän mot diskriminering, som delar på tillsynsansvaret. Moderaterna bedömer att ett mer effektivt skydd mot diskriminering uppnås om dessa slås samman till en och samma myndighet. Myndighetens uppdrag skall vara att utöva tillsyn över diskriminering. Det vore därför fel, menar vi, att skapa ytterligare en ombudsman mot diskriminering på det sätt som föreslås i propositionen, i stället för att låta en särskild ombudsman ansvara för alla frågor kring diskriminering.

4 Höj kvalitetskraven på skolan

Ett viktigt syfte med propositionens förslag på ny diskrimineringslag är att minska förekomsten av mobbning i skolan. Lagen inkluderar därför fall av kränkande behandling som inte är relaterade till diskrimineringsgrunderna. Genom att införa omvänd bevisbörda skall en elev som har utsatts för kränkande beteende lättare kunna erhålla skadestånd från huvudmannen, enligt propositionen.

Moderaterna anser att elever skall ha bättre möjligheter till skadestånd när skolan underlåter att agera och ta ansvar för elevens situation, eller när skolan bidrar till elevens utsatthet. Den föreslagna lagen kommer dock varken att ge bättre möjligheter för drabbade elever att få skadestånd eller att minska antalet mobbade och kränkta elever ute på skolorna. En viktig anledning till det är att förslaget inte fastslår kvalitetskrav på skolans arbete för att förebygga, upptäcka och stoppa mobbning. Den enda ”aktiva åtgärd” som föreslås är att skolan skall ha upprättat en s.k. ”likabehandlingsplan”. Att döma av propositionens beskrivning innebär detta inget annat än att det som i dag kallas ”handlingsplan mot mobbning och kränkande beteende” byter beteckning. Vad behållningen med det skulle vara är oklart. Inget görs för att fastställa kvalitetskrav på innehållet. Regeringen kräver inte ens att skolan skall ha vidtagit några åtgärder, utan bara att det finns planer på att genomföra åtgärder.

Fall av mobbning och kränkande behandling omfattas redan idag i lagstiftningen. Krav finns på att skolor skall ha en handlingsplan mot mobbning och kränkande beteende. Sådana finns också på i stort sett alla skolor. Däremot saknas tydliga kvalitetskrav gällande skolans insatser för att förebygga, upptäcka och stoppa mobbning. Det medför att snart sagt varje insats från skolans sida anses tillräcklig, i juridisk mening. Avsaknaden av en nationell kvalitets-

Fel! Okänt namn på

norm gör att det i det enskilda fallet inte finns något att relatera skolans insatser mot vid en domstolsprövning, vilket försvårar elevens möjlighet att få rätt.

Regeringens förslag innebär att bevisbördan läggs på skolan, men varken i den föreslagna lagen eller i förarbetena anges någon kvalitetsnorm att jämföra skolans arbete mot. Det som skulle kunna åstadkomma en verklig förändring saknas alltså i propositionen. Vilka insatser som i juridisk mening skall anses tillräckliga, eller ”skäligen”, är oklart i förslaget. Frågan är hur en skola skall kunna visa att den ”gjort allt” för att hindra mobbning och trakasserier av en enskild elev när varken regeringen eller lagstiftaren har någon uppfattning om vad som bör göras.

Regeringen löser alltså inte det juridiska problemet, utan flyttar det bara vidare. Resonemanget om ökade möjligheter till skadestånd för drabbade elever blir därmed missriktat. Lagförslaget ger också upphov till en rad andra frågor. Hur skall förbudet mot kränkande behandling kunna upprätthållas? Skall individer ställas till ansvar? Propositionen ger inga tydliga svar.

Moderaterna har i många tidigare sammanhang redogjort för hur ett system för att kvalitetssäkra skolors arbete mot mobbning och kränkningar skulle kunna genomföras i Sverige. Kunskaper finns utifrån de forskningsbaserade åtgärdsprogram som utvecklats och tillämpas i flera andra länder, med dokumenterat positiva effekter mot mobbning. Dessa kunskaper tillämpas dock inte i någon större utsträckning på svenska skolor.

Moderaterna vill ge Skolverket i uppdrag att låta vetenskapligt utvärdera program mot mobbning och kränkningar, för att kvalitetssäkra dessa. Det skall åtföljas av krav på att alla skolor arbetar med denna typ av kvalitetscertifierade, effektiva åtgärdsprogram. Gör skolan inte det, eller underlåter att följa valt åtgärdsprogram, skall det vara en grund för skadestånd om elever far illa. Genom dessa åtgärder tydliggörs att skolan har ett ansvar. Det fastslår också tydligt *vilket* ansvar skolan har. Därmed skapas den nationella kvalitetsnorm för skolors arbete mot mobbning och kränkningar som nu saknas, såväl i dagsläget som i det förslag som presenteras i propositionen.

5 Höj kunskapsnivån kring mobbning på skolorna

För att framgångsrikt skapa en lugn och trygg skolmiljö för alla elever behövs fördjupad insikt kring vad som ligger bakom mobbning, kränkningar och våld och om hur destruktiva klimat kan brytas. De utvecklingsinsatser som görs behöver utgå från den sakkunskap som finns utifrån forskning och beprövad erfarenhet, men så sker alltför sällan i dag. De råd som skolor får via Myn-digheten för skolutveckling är t.ex. inte baserade på vetenskapliga utvärderingar av hur effektiva olika program mot mobbning är. Ingen åtskillnad görs mellan de program som är utvärderade och konstaterat framgångsrika och de som inte har utvärderats systematiskt. Erfarenheter från bl.a. USA visar dock att hemmagjorda åtgärdsprogram, om än aldrig så välmenande, kan åstad-

komma motsatt effekt och öka problemen med mobbningen beroende på otillräckliga kunskaper kring kränkande beteende.

För att framgångsrikt bekämpa mobbning och kränkande beteende krävs att skolans insatser är systematiska, baserade på kunskap och kvalitetssäkrade. För att nå dit krävs utbildningssatsningar för att höja kunskapsnivån på skolorna kring dessa frågor. Den allvarligaste bristen i propositionen är frånvaron av förslag kring detta.

Moderaternas förslag innebär att alla skolor erbjuds utbildning om hur mobbning förebyggs, upptäcks och bemöts. Ett effektivt sätt att gå till väga för att sprida sådan kunskap till skolorna är att använda sig av samma modell för detta som man tillämpat i Norge och på Island². Insatser för en sådan utbildningssatsning och för att låta vetenskapligt utvärderade åtgärdsprogram mot mobbning, som vi har föreslagit ovan, kräver finansiering, varför Moderaterna i sitt förslag till budget har avsatt 30 miljoner kronor de kommande tre åren för det mobbningsförebyggande utvecklingsarbetet.³ När kunskapsnivån höjs och forskningsbaserade åtgärder mot mobbning används kan förekomsten av mobbning halveras på två års tid, visar erfarenheter från bl.a. Norge. Vi finner det svårt att förstå varför den socialdemokratiska regeringen med sina två stödpartier inte har velat stödja denna typ av effektiva åtgärder mot mobbning och kränkande beteende.

6 Ge skolan fler verktyg och tydliga befogenheter

I propositionen framgår inte vikten av att skolans lärare och rektorer ges verktyg och tydliga befogenheter för att åstadkomma lugn, ro och ordning, trots att detta är en viktig del i arbetet mot mobbning och kränkande beteende. Krav på en lugn och trygg skolmiljö måste åtföljas av tydliga befogenheter och effektiva verktyg till skolorna för att lyckas i detta arbete. I dag råder osäkerhet bland lärare och rektorer kring vilka befogenheter de har i detta avseende.

Genom att propositionen inte klargör några kvalitativa krav på skolornas arbete mot mobbning och kränkningar, och genom att den föreslagna lagen fastställs innan den nya skollagen är klar, riskeras i stället en ökad otydlighet kring vilka befogenheter och vilket ansvar skolans professionella har för att påverka skolmiljön.

Ovan har vi preciserat de högre kvalitetskrav på skolornas arbete för att motverka mobbning och kränkningar som Moderaterna vill införa. Det skall

² Se en beskrivning av detta i Moderaternas rapport "Moderata åtgärder för trygghet och arbetsro" (2004).

³ Se motion 2005/06:Ub585 "Utgiftsområde 15 Studiestöd och utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning".

Fel! Okänt namn på

kombineras med att huvudmannens, rektors och lärares ansvar och befogenheter för att åstadkomma en lugn och trygg miljö i skolan preciseras i den nya skollagen. Skolor skall ha möjlighet att utforma lokalt anpassade ordningsregler. Med ett tydligt lagstöd i ryggen får lärare och rektorer utrymme för detta. Kvarvarande detaljregleringar kring exempelvis hur ett betyg får se ut bör också rensas bort. Det skall vara möjligt för de skolor som önskar att ge betyg eller skriftliga omdömen i uppförande och närvaro. Mobbande elever skall kunna tvingas byta skola. Den som är mobbad skall inte kunna tvingas byta skola. Föräldrar skall informeras när barnen berörs av mobbning i skolan.

7 Våld och brott i skolan skall inte accepteras

Många av de saker som kallas mobbning i skolans värld är brott, enligt svensk lag. Misshandel, olaga hot och förtal är några exempel. Gemensamt för dessa är att de skall polisanmälas. Acceptansen för att skolan anmäler våldsbrott till polisen har ökat. Det sker i allt större utsträckning, men inte alltid. Barn som utsätts för våld och brott i skolan och själva får polisanmäla detta sviks. I dag finns ingen skyldighet för skolan att anmäla brott begångna i skolan, och det föreslås inte heller i propositionen. Vi förespråkar dock att en anmälningsplikt för våld i skolan införs. Den nya skollagen bör också förtydliga skolans rätt att omhänderta olagliga föremål, såsom knivar och andra vapen.

Stockholm den 10 november 2005

Sten Tolgfors (m)

Peter Danielsson (m)

Tomas Högström (m)

Per Bill (m)

Margareta Pålsson (m)

Ewa Björling (m)